

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

Asia: Valtion talousarvio – korkeakoulutus ja TKI

1. Yleistä

Sivistystyönantajat ry (myöhemmin Sivista) kiittää eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostoa mahdollisuudesta lausua valtion talousarviosta vuodelle 2023. Tässä lausunnossa kommentoimme kokonaisuutta jaoston pyytämistä näkökulmista.

Sivista on isossa kuvassa tyytyväinen sivistystoimialan rahoitukseen vuonna 2023. Inflaation myötä nouseva kustannustaso herättää huolta. Valtion T&K-intensiteetti on laskussa, mikä on tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotavoitteiden vastaista. Talousarvion jotkin erityisrahoitukset ovat hyviä, esimerkiksi vapaan sivistystyölle myönnetty 5 miljoonan euron lisärahoitus Ukrainasta tulevien pakolaisten kouluttamiseen on tärkeä yhteiskunnallinen panostus.

2. Korkeakoulutuksen rahoituksen tilanne ja kehitysnäkymät

Korkeakoulutuksen reaalin rahoitus on hieman kasvanut viime vuosina. Kasvu johtuu pääosin määräaikaisista lisäyksistä korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen sekä EU:n elpymisrahastosta tki-toimintaan ja koulutukseen suunnatusta rahoituksesta. **Tuleville vuosille näkymä on kuitenkin epävarma. Määräaikainen rahoitus loppuu, vaikka tarve aloituspaikkojen ja tki-toiminnan rahoitukselle on pikemminkin kasvava.** Myös jatkuvan oppimisen tarve lisääntyy ja sen rahoituskysymykset ovat ratkaisematta.

Yleisen kustannustason muutosta korkeakoulujen menoissa kompensoidaan niin sanotuilla ammattikorkeakoulu- ja yliopistoindeksillä. Tällä hallituskaudella indeksit ovat toteutuneet lainmukaisesti, mikä on auttanut pitämään yllä toiminnan perustason. Sivista kiinnittää jaoston huomiota siihen, että inflaation myötä **nouseva kustannustaso vaikuttaa myös sivistysalan toimijoihin.** Esimerkiksi laajoja kiinteistöjä hallinnoivien korkeakoulujen energiakustannukset ovat nousemassa merkittävästi. Indeksit korjaavat asiaa jälkijättöisesti ja euromääräisinä päätettävien määrärahojen ostovoima pienenee.

Tavoitteet lisätä korkeakouluista valmistuvia ja vahvistaa jatkuvan oppimisen tarjontaa vaativat kuitenkin lisätoimenpiteitä. **Koulutusmäärien pysyvä nosto vaatii määräaikaisen rahoituksen sijaan pysyvää rahoitusta.** Jatkuvan oppimisen rahoitukseen on löydettävä monikanavainen malli, jotta siihen kohdistuvaa yksitistä rahoitusta kyetään lisäämään.

Sivista kiittää budjettiesitystä siitä, että **ammattikorkeakoulujen ei tarvitsisi jatkossa maksaa korvauksia työnantajille sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden harjoittelusta.** Korvaukset maksetaan jatkossa valtion varoista. Sivista pitää asiassa esitettyä ratkaisua erittäin tärkeänä ja odotettuna edistysaskeleena ammattikorkeakoulujen kannalta. On ollut poikkeuksellista, että koulutuksen järjestäjä on joutunut maksamaan korvausta työnantajalle opiskelijoiden pakollisesta harjoittelusta, etenkin kun alalla on merkittävä työvoimapula.

Suomessa **yksityisen rahoituksen osuus** korkeakoulutuksessa on OECD-maiden pienin (OECD 2022, luvut vuodelta 2019). Korkeakoulujen toiminta on siten meillä muita enemmän riippuvaista julkisen talouden suhdanteista. Esimerkiksi mahdolliset sopeuttamispäätökset vaikuttavat korkeakoulutukseen suoraan. Sivista kannattaa korkeakoulujen **rahoituksen monikanavaistamista** niin, että kotimaisen julkisen rahoituksen

lisäksi valtion pääomasijoitukset, koulutusviennin tulot ja muu yksityinen rahoitus sekä EU-rahoitus ovat osana kokonaisuutta. Tämä edellyttää myös työnantajille kannustimia toimia läheisemmässä yhteistyössä korkeakoulujen kanssa sekä jatkuvan oppimisen monikanavaista rahoitusta. **Sivista esittää, että korkeakoulujen tulee saada itse päättää opintomaksuista samantasoisen tutkinnon jo suorittaneilta.** Tämä vapauttaisi resursseja koulutusasteen nostamiseen (tutkinto niille, joilla sitä ei vielä ole), tervehdyttäisi jatkuvan oppimisen markkinoita ja poistaisi koulutusviennin esteitä. Korkeakoulujen aloituspaikoista noin neljäsosa kohdistuu henkilöille, joilla on jo tutkinto tai opinto-oikeus. Samalla tulisi laajentaa koulutuksen verovähennysoikeutta ja korjata TE-palveluiden mahdollisuus rahoittaa tutkintokoulutus työvoimatoimena.

3. Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan rahoituksen tilanne ja kehitysnäkymät

Eduskuntapuolueet ovat sitoutuneet rahoittamaan Suomessa tehtävää tutkimus- ja kehittämistoimintaa (T&K) nostamalla tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen mukaisesti yksityinen sektori kattaa kaksi kolmasosaa (2,66 prosenttia) menoista ja julkinen sektori yhden kolmasosan (1,33 prosenttia).

Vuoden 2023 budjettiesityksessä julkisen T&K-rahoituksen osuus bruttokansantuotteesta on tavoitteen vastaisesti laskemassa. Budjettiesityksessä arvioidaan, että vuonna 2023 julkisen rahoituksen osuus BKT:sta laskee 0,85 prosenttiin vuoden 2022 0,93 prosentista. Vähennys johtuu pääosin innovaatorahoittaja Business Finlandin määrärahojen laskusta, millä on kielteinen vaikutus myös korkeakoulujen T&K-toimintaan.

T&K-toimintaan on alettava panostaa nyt eikä vasta tulevaisuudessa. Sivista esittää, että vuoden 2023 budjetissa julkista T&K-rahoitusta kasvatetaan niin, että sen osuus bruttokansantuotteesta pysyy vuoden 2022 tasolla. Vuodesta 2024 alkaen rahoitusta kasvatetaan suunnitelmallisesti kohti vuoden 2030 tavoitetta parlamentaarisen TKI-työryhmän laatiman pitkän aikavälin suunnitelman mukaisesti sekä syksyllä käsiteltävän T&K-rahoituslain mukaisesti, jos eduskunta lain hyväksyy.

Sivista muistuttaa, että korkeakouluissa koulutuksen ja tutkimuksen rahoituksen yhteys toiminnallisesti ja rahoituksellisesti kiinteä. Muutokset toisen rahoituksessa vaikuttavat myös toiseen. Koulutus perustuu tutkimukseen ja tutkimusosaaminen syntyy laadukkaan koulutuksen kautta. **Kasvava tarve tki-osaajille vaatii panostuksia koulutukseen.**

Osana TKI-kokonaisuutta Sivista yhdessä muiden elinkeinoelämän järjestöjen kanssa tukee HE-luonnosta yritysten T&K-verokannustimen luomiseksi Suomeen.

4. Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävyys, tarve ja alueellinen jakautuminen

Suomi on jäänyt korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrässä kansainvälisissä vertailuissa. Vuosina 2000–2021 OECD-maissa korkeakoulutettujen osuus 25–34-vuotiaista on noussut 27 prosentista 48 prosenttiin, kun taas Suomessa osuus on samana aikana noussut 39 prosentista 40 prosenttiin. Suomessa kansallisenä tavoitteena (Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2018; Rinteen / Marinin hallitusohjelma) on **nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä 50 prosenttiin** vuoteen 2030 mennessä.

Korkeakoulutustasoa koskeva tavoite on karkaamassa. OKM:n arvion mukaan tavoite voitaisiin saavuttaa aikaisintaan 2035. Näin on siitä huolimatta, että uusien opiskelijoiden määrä korkeakouluissa oli viime vuonna lähes 14 000 enemmän kuin vuonna 2019. Opiskelijamäärien kasvattamiseen on osoitettu lisärahoitusta, mutta rahoitus on ollut alimitoitettua ja määräaikaista, eikä myönnetty rahoitus kata koko opiskeluaikaa.

Opiskelijamäärän nostamisen tarve on pysyvä, joten myös rahoitus pitää järjestää pitkäjänteisesti osana perusrahoitusta. Rahoitusta tarvitaan laajenevan opiskelijajoukon koulutuksen lisäksi myös tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan rahoituksen vahvistamiseen korkeakouluissa.

Sivista oudoksuu hallituksen esitystä kohdentaa **korkeakoulutuksen rahoitusta alueellisin perusteluin** ilman perusteltua tietopohjaa. Edellytämme korkeakoulujen kohtelemista tasapuolisesti koko maassa. Korkeakoulujen rahoituksen tärkeimmät välineet ovat korkeakoulujen rahoitusmallit, OKM:n rahoitukset kehittämistointaan sekä Suomen Akatemian myöntämä tiederahoitus. Myös Business Finlandin innovaatorahoituksella on merkitys korkeakoulujen rahoituksen kokonaisuudessa. Koulutusta koskevien päätösten ohjaavana periaatteena tulee olla koulutuksen ja tutkimuksen laatu.

Sivista kannattaa korkeakoulujen yhteistyötä ja digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntämistä uusien koulutusten käynnistämiseksi. Korkeakoulujen **digivisiotyötä**, jossa mahdollistetaan kansallinen kurssitarjonta, etäopiskelu ja avoimet opiskelun muodot, tulee tukea kansallisella rahoituksella. Digivisio vahvistaa korkeakoulujen yhteistyötä koulutuksen tarjonnassa, tuo kaivattuja ratkaisuja jatkuvan oppimisen tarjontaan kautta Suomen sekä muodostaa alustan, jonka päälle voidaan rakentaa digitaalisen oppimisen ratkaisuja tulevaisuudessa.

Helsingissä 4.10.2022

Sivistystyönantajat ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, puh. 050 302 8246

Heikki Holopainen, päällikkö, korkeakoulut ja kansainvälisyys

Sivistystyönantajat edustaa 340 koulutus- ja tutkimusalan sekä kasvatus- ja kulttuurialan työnantajaa. Jäsenemme palveluksessa on noin 60 000 palkansaajaa. Olemme Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n jäsen.